

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta (HE 60/2023 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty sivistysvaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:

- sivistysvaliokunta SiVL 7/2023 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- hallitussihteeri Kaisu Harju-Kolkka, sosiaali- ja terveysministeriö
- finanssineuvos Minna Liuttu, sosiaali- ja terveysministeriö
- juristi Tommi Kortelainen, Kansaneläkelaitos
- tutkimuspäällikkö Peppi Saikku, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- erikoistutkija Johanna Korkeamäki, Kuntoutussäätiö
- johtava asiantuntija Vesa Rantahalvari, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- koulutus- ja työllisyysasiantuntija Anne Mäki, Invalidiliitto ry
- toiminnanjohtaja Tiina Puranen, Mielenterveysomaisten keskusliitto FinFami ry
- erityisasiantuntija Päivi Opari, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
- sosiaalipoliittinen asiantuntija Tuuli Glantz, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- puheenjohtaja Sari Kokko, Vammaisfoorumi ry

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

- Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- Akava ry
- Näkövammaisten liitto ry
- STTK ry
- Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto - SAKKI ry

Valiokunnan mietintö StVM 11/2023 vp

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annettua lakia.

Esitys liittyy pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmaan.

Esityksessä ehdotetaan, että Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain mukaisten nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan vähimmäismäärän tasoa lasketaan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan laskukaavaa muutetaan. Jatkossa Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahasa olisi vain yksi vähimmäismäärä, sekä vain yksi laskukaava vähimmäismäärän ylittävälle kuntoutusrahoille.

Esitys liittyy valtion vuoden 2024 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2024.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Esityksen tavoitteena on tasapainottaa julkista taloutta, yhdenmukaistaa Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain (566/2005, jäljempänä kuntoutuslaki) mukaista kuntoutusrahajärjestelmää sekä lisätä kuntoutuslain mukaisten kuntoutusrahaetuksien saajien välistä yhdenvertaisuutta.

Esityksessä ehdotetaan, että kuntoutuslain mukaisessa ammatillisessa kuntoutuksessa olevan ja nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärä lasketaan nykyisestä takuueläkkeestä annetun lain (703/2010) mukaisen takuueläkkeen tasosta tavallisen kuntoutusrahan vähimmäismäärän tasolle, mikä vastaa sairausvakuutuslain (1224/2004) mukaisen sairauspäivärahan vähimmäismäärää. Muutos yhdenmukaistaa Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetusjärjestelmää, koska jatkossa kuntoutusrahasa on vain yksi vähimmäismäärä.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan laskukaavaa siten, että vähimmäismääräistä suurempi tuloperusteinen kuntoutusraha on samansuuruinen kuin sairausvakuutuslain perusteella määräytyvä sairauspäiväraha, jolloin vähimmäismääräistä suuremmat kuntoutusrahat eläkkeensaajan kuntoutusrahaa lukuun ottamatta määräytyvät samoin perustein kaikessa Kansaneläkelaitoksen kuntoutuksessa. Voimassa olevan lain mukainen ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettava kuntoutusraha on ollut sairausvakuutuslain mukaista sairauspäivärahaa suurempi.

Valiokunnan mietintö StVM 11/2023 vp

Ehdotetut muutokset koskevat kuntoutusrahaa, joka myönnetään lain voimaantulon jälkeen eli ehdotetuilla muutoksilla ei ole vaikutusta ennen lain voimaantuloa myönnettyihin kuntoutusrahoihin.

Esityksessä ehdotetaan myös muutettavaksi kuntoutuslain mukaisten kuntoutusrahojen indeksitarkistusta koskevaa sääntelyä siten, että jatkossa kaikki kuntoutuslain mukaiset kuntoutusrahat tarkistetaan kansaneläkeindeksillä. Voimassa olevan lain mukaan ammatillisessa kuntoutuksessa olevan ja nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärä on tarkistettu kansaneläkeindeksillä ja muiden kuntoutusrahojen määrä työeläkeindeksillä.

Esityksen mukaan nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisessa kuntoutuksessa olevan kuntoutusrahan vähimmäismäärän alentaminen vähentää valtion rahoittamia kuntoutusrahamenoja vuositasolla noin 30 milj. eurolla. Toimeentulotukimenojen arvioidaan lisääntyvän 2,5 milj. eurolla ja yleisen asumistuen menojen 2 milj. eurolla. Kunnat rahoittavat puolet toimeentulotuen menoista. Ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan vähimmäismääräistä suuremman kuntoutusrahan alentaminen sairauspäivärahan tasolle vähentää kuntoutusrahamenoja vuositasolla 3 milj. euroa, josta valtion osuus on 0,2 milj. euroa. Säästövaikutukset eivät toteudu täysimääräisesti vielä vuonna 2024, koska ennen lain voimaantuloa myönnetyt kuntoutusrahat maksetaan esityksen mukaan myöntämisaikana voimassa olleen lainsäädännön mukaisesti. Lisäksi indeksimuutos alentaa vakuutusmaksuilla rahoitettavia kuntoutusrahamenoja vuositasolla noin 0,04 milj. euroa.

Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta pitää esityksen tavoitteita julkisen talouden tasapainottamisesta, kuntoutusrahajärjestelmän yksinkertaistamisesta sekä kuntoutusrahan saajien keskinäisen yhdenvertaisuuden lisäämisestä kannatettavina. Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuksien yhdenmukaistaminen selkeyttää myös etuuskäsittelyä ja kuntoutusrahaetuuksien toimeenpanoa.

Valiokunta toteaa, että ehdotettu muutos on myös linjassa pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaisen yleistuen malliin siirtymisen kanssa. Hallitusohjelman (s. 69—70) mukaan hallitus toteuttaa perusturvan uudistuksen, joka parantaa työnteon kannattavuutta, sujuvoittaa sosiaaliturvaa ja yksinkertaistaa etuuksia. Uudistuksen tavoitteena on toteuttaa yksi yleistuki sisältäen perusosan elämiseen, asumisosan asumiseen ja harkinnanvaraisen osan viimesijaiseksi turvaksi. Yleistuki vähenee hallitusohjelman mukaan työtulojen noustessa mahdollisimman lineaarisesti, jolloin työstä käteen jäävä tulo on helpommin ennakoitavaa ja työnteke kannattaa nykyistä paremmin.

Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana. Ehdotettujen muutosten jälkeen nuoren kuntoutusraha ja ammatillisessa kuntoutuksessa olevan kuntoutusrahan taso vastaa sairausvakuutuslain mukaisten päivärahojen tasoa, joten kuntoutujien toimeentulo säilyy kohtuullisella tasolla, eivätkä mahdollisuudet osallistua kuntoutukseen siten olennaisesti vaarannu. Valiokunta kiinnittää kuitenkin jäljempänä tässä mietinnössä huomiota hallituksen esityksen perusteluissakin tunnistettuihin mahdollisiin kielteisiin vaikutuksiin vakuutettujen kannusteisiin hakeutua kuntoutukseen ja muutosten vaikutusten arvioinnin puutteisiin, sekä korostaa muutosten vaikutusten seurannan tärkeyttä.

Valiokunnan mietintö StVM 11/2023 vp

Ehdotettujen muutosten vaikutukset

Kansaneläkelaitos järjestää ammatillista kuntoutusta pääasiassa työelämään kiinnittymättömien vakuutettujen työ- ja ansiokyvyn tukemiseksi tai parantamiseksi taikka työkyvyttömyyden estämiseksi. Kansaneläkelaitoksen ammatillisen kuntoutuksen edellytyksenä on, että asianmukaisesti todettu sairaus, vika tai vamma on aiheuttanut tai sen arvioidaan aiheuttavan lähivuosina vakuutetun työ- tai opiskelukyvyn ja ansiomahdollisuuksien olennaisen heikentymisen. Nuoren (16—29 v.) ammatilliseen kuntoutukseen ei ole vuodesta 2019 lähtien enää ollut vaatimusta diagnosoidusta sairaudesta tai vammasta, vaan edellytyksenä on toimintakyvyn olennainen heikentyminen, kuntoutuksen tarve ja se, että kuntoutus on tarkoituksenmukaista vakuutetun toimintakyvyn ja elämänhallinnan sekä opiskelu- tai työllistymisvalmiuksien tukemiseksi tai edistämiseksi. Työelämään vakiintuneiden henkilöiden ammatillisesta kuntoutuksesta vastaavat työeläkelaitokset, jolloin kuntoutuksen aikainen toimeentulo määräytyy työeläkelakien perusteella.

Esityksen (s. 5—6) mukaan vuonna 2022 kuntoutuslain mukaisen kuntoutusrahaetuuden saajia oli yhteensä 51 900, joista nuoren kuntoutusrahan saajia oli 15 106 ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan saajia 21 337. Nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärän saajia oli noin 15 000 ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan vähimmäismäärän saajia 14 527.

Esityksen mukaan ehdotetuilla muutoksilla arvioidaan olevan kotitalouksien toimeentuloa heikentäviä vaikutuksia (s. 8). Nuoren kuntoutusrahan saajista osa on vielä huoltajiensa luona asuvia nuoria, mutta ammatillisessa kuntoutuksessa olevilla aikuisilla on oma talous ja heillä voi olla omia huollettavia lapsia. Esityksessä ei ole kuitenkaan tuotu esille euromääräisiä arvioita tai esimerkkejä muutosten vaikutuksista eri kotitalouksiin. Valiokunta kiinnittää sosiaali- ja terveystieteiden huomiota vaikutusarvioiden laatuun ja korostaa, että hallituksen esityksessä tulee olla riittävä tietopohja päätöksenteon tueksi.

Valiokunnan saamaan asiantuntijalausannon mukaan nuoren kuntoutusraha ja ammatillisessa kuntoutuksessa olevan kuntoutusrahan vähimmäismäärä on 36,91 euroa päivässä vuonna 2023 eli keskimäärin 922 euroa kuukaudessa. Esitetyn muutoksen myötä kuntoutusrahan vähimmäismäärä on hallituksen esittämä (HE 75/2023 vp) indeksijääditys huomioon ottaen 31,99 euroa päivässä eli keskimäärin 800 euroa kuukaudessa. Indeksijääditys kasvattaa entisestään kuntoutuslain mukaisen kuntoutusrahan vähimmäismäärän sekä takuueläkkeen välistä eroa, koska indeksijäädityksen johdosta kuntoutusrahan vähimmäismäärää ei koroteta vuosina 2024—2027, kun taas takuueläkkeeseen tehdään vuosittain indeksitarkistus.

Ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettava vähimmäismäärää suurempi kuntoutusraha on voimassa olevan lainsäädännön mukaan 75 prosenttia vakuutetun sairausvakuutuslain 11 luvun 2 §:ssä tarkoitetun vuositulon kolmassadasosasta. Ehdotetun muutoksen myötä kuntoutusrahan määrä on 70 prosenttia vakuutetun vuositulojen kolmassadasosasta, jos vuositulot eivät ylitä 34 043 euroa. Tämän ylittävstä osasta kuntoutusrahan määrä on 20 prosenttia vuositulon kolmassadasosasta. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi 40 000 euron vuosituloilla asiakas saa nykyisen laskukaavan perusteella kuntoutusrahaa 89,99 euroa päivässä eli keskimäärin 2 249,75 euroa kuukaudessa, kun taas ehdotetun muutoksen jälkeen asiakas saa kuntoutusrahaa 80,74 euroa päivässä eli keskimäärin 2 018,50 euroa kuukaudessa. Ehdotettu muutos yhdenmukaistaa kun-

Valiokunnan mietintö StVM 11/2023 vp

toutuslain mukaisia tuloperusteisia kuntoutusrahoja, mutta kasvattaa työelämään kiinnittymättömille ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutuslain mukaisen kuntoutusrahan ja työelämään vakiintuneille maksettavan työeläkelakeihin perustuvan kuntoutusrahan välistä ta-soeroa.

Kuntoutusrahan vähimmäismäärän alentaminen kohdistuu erityisesti nuoriin, joiden työ- ja opiskelukyky on heikentynyt. Valiokunnan saaman asiantuntijalausannon mukaan nuoren kuntoutusrahan saajista lähes kaikki ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta saatavan vähimmäismääräisen kuntoutusrahan saajista noin 57 prosenttia kuuluu 16—24-vuotiaiden ikäryhmään. Nuoren kuntoutusrahan saajat ovat useimmiten opiskelijoita, jotka ovat opiskelunvalmiuksien ja -mahdollisuuksien osalta esimerkiksi mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi muita nuoria heikommassa asemassa. Nuoren kuntoutusrahan saajissa on myös vammaisia henkilöitä, joilla ei ole mahdollisuutta parantaa toimeentuloaan työnteolla.

Hallituksen esityksessä ja valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty huomiota siihen, että ehdotetut muutokset voivat heikentää vakuutetun kannusteita hakeutua ammatilliseen kuntoutukseen ja sitoutumista opintoihin, jolloin muutokset vaikuttavat välillisesti myös vakuutetun mahdollisuuksiin palata tai siirtyä työelämään. Näiden vaikutusten toteutuessa esityksellä voi olla kielteisiä vaikutuksia työllisyyteen ja siten myös julkiseen talouteen. Nuoren kuntoutusrahan ja Kansaneläkelaitoksen ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan vähimmäismäärä nostettiin takuueläkkeen tasolle vuoden 2017 alusta lukien (HE 216/2016 vp), jotta osatyökykyisten nuorten ja työelämään kiinnittymättömien osatyökykyisten aikuisten olisi kannattavampaa hakeutua ammatilliseen kuntoutukseen työkyvyttömyyseläkkeelle hakeutumisen sijaan ja kuntoutujat sitoutuisivat pitkäkestoisempaan ammatilliseen kuntoutukseen. Ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan tuloperusteisen kuntoutusrahan sairauspäivärahaa korkeampaa tasoa on perusteltu sillä, että se kannustaa hakemaan sairauspäivärahalta pitkäkestoiseen ammatilliseen kuntoutukseen.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa, että nuoren kuntoutusraha on kansaneläkelain 16 §:n perusteella ensisijainen työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden, jos nuori täyttää sekä kuntoutusrahan että työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytykset. Sivistysvaliokunnan tavoin (SiVL 7/2023 vp, s. 3) sosiaali- ja terveysvaliokunta korostaa, että työllistymisen tukemiseksi kuntoutuksen tulee jatkossakin olla ensisijaista suhteessa työkyvyttömyyseläkkeeseen ja pitää välttämättömänä, että kuntoutukseen hakeutumisen taloudellisten kannusteiden heikentämisen vaikutuksia kuntoutukseen ja työkyvyttömyyseläkkeelle hakeutumiseen seurataan.

Nyt käsiteltävänä olevien kuntoutusrahaa koskevien muutosten lisäksi ammatillisessa kuntoutuksessa olevien henkilöiden toimeentuloon vaikuttavat muut samanaikaisesti voimaantuleviksi suunnitellut sosiaaliturvan muutokset erityisesti koskien asumistukea (HE 74/2023 vp), toimeentulotukea (HE 58/2023 vp) sekä kansaneläkeindeksiin sidottujen etuuksien indeksijäädytykset (HE 75/2023 vp). Valiokunnan saaman asiantuntijalausannon mukaan esimerkiksi nuoren kuntoutusrahan saajista joka kolmas (33 %) sai yleistä asumistukea, yli viidennes (22 %) perustoi-meentulotukea ja joka kahdeksas (12 %) opintotukea vuonna 2021.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta kiinnittää sivistysvaliokunnan (SiVL 7/2023 vp, s. 3) tavoin huomiota siihen, että erityisesti nuorten ikäryhmään on sosiaali- ja terveysministeriön laatiman sosi-

Valiokunnan mietintö StVM 11/2023 vp

aaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arvioinnin (Vuoden 2024 sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arviointi, sosiaali- ja terveysministeriö 2023) perusteella arvioitu kohdistuvan kaikista ikäryhmistä suurimmat muutokset. Valiokunta pitää ongelmallisena, että esityksessä ei ole arvioitu kuntoutusrahan alentamisen yhteisvaikutuksia muiden hallituksen esittämien sosiaaliturvan etuusleikkausten ja indeksijäädysten kanssa. Kuntoutusrahan alentamista ei ole myöskään otettu huomioon sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutuksia koskevassa muistiossa, koska arvioinnissa käytetty simulaatiomalli ei mahdollista kuntoutusrahan huomioon ottamista. Valiokunta toistaa näkemyksensä (StVL 2/2023 vp, StVM 8/2023 vp) siitä, että päätöksenteon tukemiseksi on välttämätöntä kehittää sosiaaliturvamuutosten kokonaisarvioinnin mahdollistavia vaikutusarviointimenetelmiä.

Ehdotetut muutokset lisäävät myös jonkin verran viimesijaisen toimeentulotuen tarvetta. Valiokunta toistaa näkemyksensä siitä, että sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuuden ja työnteon kannusteiden näkökulmasta ei ole tarkoituksenmukaista lisätä toimeentulotuen käyttöä (mm. StVM 8/2019 vp, StVM 30/2022 vp). Pitkäaikaisella toimeentulotukiasiakkuudella on myös todettu olevan yhteys hyvinvoinnin ja terveyden ongelmiin sekä ylisukupolviseen huono-osaisuuteen.

Ehdotetuilla muutoksilla ei ole vaikutusta Kansaneläkelaitoksen järjestämän ammatillisen kuntoutuksen palveluihin. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on kuitenkin kiinnitetty huomiota hallitusohjelman kirjaukseen (s. 64 ja liite B), jonka mukaan vuoden 2025 alusta alkaen peruutetaan vuoden 2019 alusta voimaantullut lainmuutos (1097/2018, HE 133/2018 vp), joka on mahdollistanut 16—29-vuotiaiden ammatilliseen kuntoutukseen pääsyn ilman sairaus- tai vamma-diagnoosia. Kansaneläkelaitoksen tilastotietojen mukaan nuorten työkyvyttömyyseläkkeiden määrä on ollut lain muutoksen jälkeen vuodesta 2021 lähtien laskussa erityisesti 16—24-vuotiaiden ikäryhmässä (Kansaneläkelaitoksen tilastotiedote 28.8.2023). Valiokunta toteaa, että muutosta koskevan hallituksen esityksen (s. 13) mukaan sairaus- tai vammadiagnoosin poistamisen vaikutuksia selvitetään seurantatutkimuksella, jossa tarkastellaan, miten nuoret ovat päässeet Kansaneläkelaitoksen ammatilliseen kuntoutukseen, miten nuorten opiskelu- ja työllistymispolut ovat toteutuneet ja miten aiempaa joustavammät mahdollisuudet päästä ammatilliseen kuntoutukseen ilmenevät nuorilla eri toimeentuloturvaetuksien käytössä. Valiokunta pitää tärkeänä, että seurantatutkimuksessa saatuja tietoja hyödynnetään hallitusohjelmakirjausten mukaisten toimenpiteiden jatkovalmistelussa.

Seuranta ja jatkotyö

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää sivistysvaliokunnan (SiVL 7/2023 vp, s. 4) tavoin tärkeänä, että lainmuutosten vaikutuksia kuntoutukseen osallistumiseen ja työkyvyttömyyseläkkeelle hakeutumiseen seurataan. Lisäksi valiokunta korostaa, että ehdotettujen muutosten vaikutuksia lasten, nuorten ja lapsiperheiden sekä työelämään kiinnittymättömien henkilöiden toimeentuloon tulee seurata. Valiokunta ehdottaa vaikutusten seurannasta lausumaa. (*Valiokunnan lausumaehdotus*). Sosiaali- ja terveysvaliokunta yhtyy myös sivistysvaliokunnan näkemykseen siitä, että nuorten ja työelämän ulkopuolella olevien aikuisten ammatillisen kuntoutuksen tarpeiden tunnistamiseen, ohjaukseen ja tukeen tulee varata riittävästi resursseja.

Valiokunta kiinnittää myös huomiota kuntoutuksen uudistamiskomitean esille nostamaan ongelmaan siitä, ettei kuntoutusta kehitetä kokonaisuutena (Kuntoutuksen uudistamiskomitea 2017).

Valiokunnan mietintö StVM 11/2023 vp

Hallitusohjelmaan on kirjattu monia erityisesti nuoriin ja nuoriin aikuisiin kohdentuvia kuntoutusta koskevia muutoksia. Myös oppivelvollisuuden laajentuminen on tuonut uusia haasteita nuorten kuntoutukselle. Valiokunta pitää tärkeänä, että ammatillista kuntoutusta kehitetään vastaamaan paremmin opiskelukyvyn tukemisen ja työelämään kiinnittymisen tarpeisiin. Sivistysvaliokunnan (SiVL 7/2013 vp, s. 4) tavoitin sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää myös tärkeänä kehittää muita vaihtoehtoisia palveluita paljon erilaista tukea ja palveluita tarvitsevien nuorten ja nuorten aikuisten tukemiseksi.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 60/2023 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan ja nuoren kuntoutusrahan alentamisen vaikutuksia lasten, nuorten ja työelämään kiinnittymättömien henkilöiden toimeentuloon, kuntoutukseen osallistumiseen ja työkyvyttömyyseläkkeelle hakeutumiseen.

Valiokunnan mietintö StVM 11/2023 vp

Helsingissä 22.11.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Krista Kiuru sd
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Li Andersson vas
jäsen Kim Berg sd
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Hilkkä Kemppi kesk
jäsen Terhi Koulumies kok
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ville Merinen sd
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Anne Rintamäki ps
jäsen Päivi Räsänen kd
jäsen Pia Sillanpää ps
jäsen Oskari Valtola kok
jäsen Henrik Wickström r
varajäsen Milla Lahdenperä kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Sanna Pekkarinen

Valiokunnan mietintö StVM 11/2023 vp
Vastalause /vas, sd, kesk, vihr

Vastalause

Perustelut

Hallituksen esityksessä ehdotetaan kumottavaksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain säännökset ammatillisessa kuntoutuksessa olevan ja nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärästä sekä ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan laskukaavasta. Käytännössä esitys tarkoittaisi yli 100 euron leikkausta kuukaudessa nuorten kuntoutusrahasta ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavasta kuntoutusrahasta.

Esitetyt mittakaavaltaan kohtuuttomat leikkaukset kohdistuisivat erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin kohderyhmiin, kuten vammaisiin, mielenterveysongelmista kärsiviin ja nepsy-nuoriin. Nuorilla kuntoutusrahan saajilla ei tyypillisesti ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa ja he ovat usein muita heikommassa asemassa opiskeluvaihtoehtojen ja -mahdollisuuksien suhteen.

Nuoren kuntoutusrahan saajista 99,9 prosenttia ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta saatavan vähimmäismääräisen kuntoutusrahan saajista 57,1 prosenttia kuuluu 16—24-vuotiaiden ikäryhmään. STM:n laatiman sosiaaliturvamuuutosten yhteisvaikutusten arvioinnin perusteella kyseiseen ikäryhmään kohdistuvat kaikista ikäryhmistä suurimmat heikennykset, vaikka arvioissa ei ole huomioitu kuntoutusrahan vähimmäismäärään kohdistuvia muutoksia eikä indeksijäädytysten vaikutusta koko hallituskaudelta.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta ei ole saanut asianmukaista selvitystä siitä, kuinka suuret leikkaukset kuntoutusetuuksien saajiin yhteensä kohdistuvat, kun huomioidaan nyt käsiteltävä esitys, etuuksien indeksijäädytykset sekä yleiseen asumistukeen ja muihin sosiaaliturvaetuuksiin kohdistuvat leikkaukset. Kun kyse on erityisen vaikeassa asemassa olevasta kohderyhmästä, on kokonaisvaikutuksien arvioinnin laiminlyönti erityisen vastuutonta.

Hallituksen esityksen ja valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan esitys voi heikentää nuorten sitoutumista kuntoutukseen sekä lisätä työkyvyttömyyseläkkeelle hakeutumista ja näin vaikuttaa negatiivisesti työllisyyteen. Kuten hallituksen esityksessä todetaan, "nuorten kuntoutusraha on aikanaan korotettu takuueläkkeen tasolle, jotta työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen sijaan edistettäisiin työelämään siirtymistä kuntoutumisen kautta. Nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärän jäädessä takuueläkkeen tason alle, työkyvyttömyyseläkettä saavien nuorten lukumäärä voi kasvaa, mikä heikentää myös työllisyyskehitystä".

Edelleen hallituksen esityksessä todetaan, että "heikentynyt rahaetuuden taso voi laskeneen motivaation ohella vähentää kuntoutujan sitoutumista ammatilliseen kuntoutukseen, joka on usein pitkäkestoista. Välillisesti haluttomuus osallistua kuntoutukseen vaikuttaa asiakkaan mahdollisuuksiin siirtyä tai palata työelämään, mikä voi vaikuttaa työllisyystavoitteisiin negatiivisesti".

Koska esitys on omiaan lisäämään nuorten ja muiden kuntoutusta tarvitsevien syrjäytymistä sekä heikentämään työllisyyttä, on kyseenalaista, pystytäänkö esityksellä lainkaan vahvistamaan julkista taloutta vai onko sen vaikutus jopa päinvastainen. Näin ollen esityksen hyväksymiselle ei ole olemassa asiallisia perusteita.

Valiokunnan mietintö StVM 11/2023 vp
Vastalause /vas, sd, kesk, vihr

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hylätään ja

että hyväksytään yksi lausuma. (Vastalauseen lausumaehdotus)

Vastalauseen lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan ja nuoren kuntoutusrahan alentamisen vaikutuksia lasten, nuorten ja työelämään kiinnittymättömien henkilöiden toimeentuloon, kuntoutukseen osallistumiseen ja työkyvyttömyyseläkkeelle hakeutumiseen sekä toimittaa asiasta selvityksen sosiaali- ja terveysvaliokunnalle vuoden 2026 loppuun mennessä.

Helsingissä 22.11.2023

Li Andersson vas
Ilmari Nurminen sd
Kim Berg sd
Ville Merinen sd
Bella Forsgrén vihr
Hanna-Leena Mattila kesk
Hilkka Kemppi kesk
Krista Kiuru sd